

ULOGA NACIONALNE I UNIVERZITETSKE BIBLIOTEKE BOSNE I HERCEGOVINE U ZAŠTITI I OBNOVI DOKUMENTARNOG KULTURNOG NASLJEĐA

THE ROLE OF NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY IN THE PRESERVATION AND RECONSTRUCTION OF THE DOCUMENTARY HERITAGE

Mr. Amra Rešidbegović

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH

ramra@nub.ba

UDK 027.5:025.85](497.6)

Sažetak :

U radu su naznačeni vidovi zaštite i obnove uništenog bibliotečkog fonda koje provodi Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine u cilju očuvanja dokumentarnog kulturnog naslijeđa. Obnovu i zaštitu značajno otežavaju neadekvatni statusni, zakonski, materijalni i prostorni problemi. Njihovim pozitivnim rješenjem, ubrzao bi se proces planske i cijelovite zaštite i obnove dokumentarnog kulturnog naslijeđa.

Ključne riječi: zaštita, obnova, restauracija, naslijeđe, dostupnost, zakonodavstvo, standardi, planiranje

Summary:

This article gives an overview of the protection, preservation and reconstruction of destroyed collections of the National and University Library of B&H (NUL). The main goal of these activities is to reconstitute the documentary heritage. In this process there are many unsolved problems such as status, legislative, finances and lack of library space. The process of planned and completed preservation and reconstruction of documentary

heritage can be speeded up only by positive solution of these problems.

Key words: preservation, reconstruction, restoration, heritage, access, legislative, standards, planning

U okviru kulturne baštine svakog naroda pisanim spomenicima pripada posebno mjesto zbog uloge svjedoka o samosvijesti i postojanju tog naroda. U čitavom svijetu centralne depozitarne ustanove, uz arhive i muzeje, u koje se slijevaju najvrijednija pisana dobra, sa ciljem da se propisno obrade, čuvaju i koriste, jesu nacionalne – narodne biblioteke.

U našoj zemlji ulogu centralne, matične, narodne odnosno nacionalne biblioteke od 1945. godine obavlja Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine. Ovu biblioteku je, nažalost, zadesila najteža sudbina kada je u jednoj noći dejstvom četničke artiljerije nestalo u nepovrat 90% pomno skupljane i čuvane pisane građe od najveće vrijednosti, jednako dragocjene za sve narode ove zemlje.

Razaranjem čuvene Vijećnice, Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH je ostala bez objekta koji je sam po sebi spomenik kulture, a potom i bez sve opreme, knjižnog fonda i kadra. Zahvaljujući naporima onih koji su ostali i shvatili, spasen je najveći dio građe koja čini jezgro svake nacionalne biblioteke, a to su rukopisi, stare i rijetke knjige. Preostali i dijelom novi stručni kader, koji je iznio i obnovio ovu ustanovu, također možemo nazvati posebno vrijednim.

Na sreću ove biblioteke, razvoj globalizacije, vrtoglave informatike i preorganizacije biblioteka u virtualne, digitalne, informaciono-referalne centre, pojam o velikim skladištima strogo čuvanih publikacija je prevaziđen. Evoluiralo je i shvanjanje o zaštiti i čuvanju bibliotečke građe u smislu da:

- kao prvo, čuvanje dokumenata ne smije biti cilj sam za sebe, već je samo uvjet za što potpuniju i široku dostupnost informacijama koje dokument nosi. Neizostavan element koji se ugrađuje u pojam zaštita i čuvanje jeste pravo na dostupnost informacijama kao osnovno demokratsko pravo. Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH se zalaže za ovakva načela koja je u obliku preporuka UNESCO-a i prihvatile.

- drugi napredak u pristupu zaštiti i čuvanju dokumenata je da se štite, prema određenim, utvrđenim standardima, svi dokumenti, podrazumijevajući i novonastale, jer i njima u budućnosti predstoji sADBina dokumenata od posebne vrijednosti.

I u prvom i u drugom slučaju pristupa se poštivanju određenih standarda.

Uloga NUBBiH u zaštiti dokumentarnog kulturnog naslijeda je prilično specifična, jer za razliku od mnogih koji se ovom problematikom bave, ova biblioteka svojim mjerama zaštite mora obuhvatiti:

- zaštitu postojeće i spasene spomeničke građe i
- obnovu uništenih bibliotečkih fondova

Za primjenu bilo kojeg nivoa i oblika zaštite potrebna je infrastruktura, u okviru koje su najvažnije slijedeće stavke:

- adekvatan pravni status ustanove i reguliran pravni okvir,
- obezbijeđena materijalna sredstva,
- adekvatan prostor

NUBBiH je uskraćena za svaki od ovih uvjeta.

Status državne, odnosno centralne - matične, obrazovne, nacionalne, naučne bibliotečke ustanove, NUB je izgubila sa ostalim srodnim ustanovama. Ova biblioteka, međutim, i dalje obavlja sve svoje ranije funkcije, pa čak, u skladu sa razvojem bibliotečko-informacione djelatnosti, uvodi i neke nove. Glavni segmenti nacionalne funkcije koju, uz univerzitetsku, ova biblioteka obnaša, su:

- razvoj jedinstvenog bibliotečko-informacionog sistema BiH (BISBiH),
- obavezni primjerak nacionalne produkcije kao glavni vid izgradnje i zaštite arhivskog fonda,
- izrada nacionalne bibliografije, tekuće i retrospektivne,
- permanentno obrazovanje bibliotekara, koje uključuje i znanje iz kulturnog naslijeda,
- zaštita i restauracija bibliotečke građe i
- međunarodno predstavljanje putem ustanova i centara poput IFLA, FID, ISBN, ISSN i dr.

Svaki od ovih segmenata sadrži, u nekom obliku i zaštitu građe.

Neadekvatan pravni status NUBBiH uzrokovao je brojne štete, kako u ukupnom bibliotekarstvu BiH, tako i u oblasti zaštite spomeničke građe u čitavoj zemlji. Kantonalni zakoni o bibliotečkoj djelatnosti najizrazitiji su primjer za to. Na snazi su zakoni koje kantonalne bibliotike u stvarnosti nisu u stanju da ispoštuju radi previsokih standarda koji podrazumijevaju infrastrukturu izgrađivanu desetinama godina i namijenjenu jedinstvenom stručnom djelovanju na području čitave zemlje. Zakonska neusklađenost, nerealnost i neracionalnost alarmantna je prepreka za sproveđenje BISBiH, izgradnje i zaštite bibliotečkih fondova.

Problem nedostatka materijalnih sredstava usko je vezan sa statusnim i zakonodavnim problemom i njihovo poboljšanje trebalo bi da se kreće paralelno. Sva do sada uložena sredstva u zaštitu, obnovu i nabavku potiču od poklona i doniranja. Namjenska sredstva za ove potrebe biblioteka još uvijek nema.

Pitanje prostora sa kojim raspolaže ova biblioteka poznato je .

Usprkos svim ovim teškoćama, a u želji da primijeni dostignuća 21. stoljeća, NUBBiH pokušava aplicirati sistematsku, odnosno stalnu zaštitu sve građe, sa posebnim težištem na građi specijalnih kolekcija i Bosniaca-e.

- Zaštita postojeće, spasene građe spomeničkog karaktera u obliku specijalnih zbirki i zbirke Bosniaca obuhvata dva nivoa: administrativnu i fizičku zaštitu.

Administrativna zaštita spomeničke građe je u nadležnosti Zavoda za zaštitu spomenika kulture, Vlade i legislative uopće. Biblioteka u okviru svojih ingerencija poduzima donošenje pravila o korištenju, čuvanju i uopće tretmanu ove građe sa ciljem da oteža otuđivanje ovih dokumenata. U tom smislu očekujemo od nadležnih organa jedinstvenu legislativu. Trenutno, na snazi je Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim uslovima i mjerama za čuvanje, održavanje i korištenje bibliotečke građe (Službene novine Federacije BiH, br.26/2000. od 12.jula). Iako zahtijeva dalju dogradnju, ovaj pravilnik sadrži većinu glavnih mjera zaštite i bilo bi jako dobro kada bi ga se javne biblioteke, kojima je i namijenjen, dosljedno pridržavale.

Fizička zaštita obuhvata preventivnu zaštitu, restauraciju i konzervaciju dokumenata.

NUBBiH je u tom smislu poduzela osnivanje radionice za zaštitu dokumenata, sa pretenzijom prerastanja u centar za ovu vrstu zaštite u zemlji.

U tom smislu skrećemo pažnju na potrebu racionalizacije fizičke zaštite dokumentarnog naslijeđa stvaranjem centara koji će biti punktovi za tretman određenom metodom zaštite. Kao najbolji primjer može poslužiti Gazi Husrevbegova biblioteka čiji su poslovi zaštite tehnikom mikrofilma već dostigli zavidan nivo i naditi se da će moći opslužiti potrebe čitave zemlje za mikrofilmovanjem.

Administrativna i fizička zaštita su klasični oblici zaštite i primjenjuju se na postojeću građu.

Da bi ih mogla primijeniti, ovoj biblioteci je potrebno obezbijediti navedene uvjete, to jest, povratiti joj pravni status, obezbijediti sredstva, prostor i stručni kadar.

- Obnova uništenih bibliotečkih fondova je poseban vid zaštite dokumentarnog kulturnog naslijeđa i stalni zadatak ove biblioteke. Svjesna teške materijalne situacije u kojoj se kultura nalazi, NUB je u okviru svojih mogućnosti, koristeći sva raspoloživa sredstva sama poduzela obnovu svojih fondova uz pomoć sljedećih bibliotečkih instrumenata :
- Obavezni primjerak (OP), koji omogućuje i olakšava zaštitu nacionalne produkcije i izgradnju arhivskog fonda,
- Izrada nacionalne bibliografije , koja obezbjeđuje uvid u tekuću i retrospektivnu nacionalnu produkciju i pruža mogućnost za dalja istraživanja u cilju obnove uništenih fondova i zbirk,
- Izdavačka djelatnost, posebno u obliku reprint izdanja, omogućuje predstavljanje najširoj javnosti publikacija spasenih iz razorenih fondova Vijećnice,
- Digitalizacija, vid zaštite spasenih i drugih vrijednih publikacija, koja se sastoji u prenošenju sadržaja na druge, savremenije medije (CD i sl)
- Pokloni , koji su značajno doprinijeli djelomičnoj obnovi fonda

Na ovaj način je obnovljen i zaštićen jedan dio bibliotečkog fonda. Zaštita i obnova moraju biti planski razradene i provođene. Realizacija tog plana u obliku projekta obnove i izgradnje uništenih

bibliotečkih fondova zahtijeva stalna i složena istraživanja što iziskuje i posebna materijalna sredstva. Kada se steknu svi navedeni uvjeti, tek tada možemo govoriti o cijelovitoj zaštiti dokumentarnog kulturnog naslijeđa, koju smo naspram budućih generacija dužni poduzeti.

Bilješke :

Izlaganje je prezentirano na savjetovanju "Strategija zaštite i obnove kulturne baštine u FBiH" koje je održano u Sarajevu 5. jula 2001.godine.

Literatura:

- *Safeguarding the Documentary Heritage : a guide to standards, recommended practices and reference literature related to the preservation of documents of all kinds (CII-98/WS/4).* Paris : UNESCO, 1998.
- Dadić, Vera; Eleonora Sarić. Osnove zaštite bibliotečne građe. Zagreb : HBD, 1973.